

ZAYTUN MOYINING FOYDALI XUSUSIYATLARI

Xusanboyeva I.S.¹, Ishmanova Z.U.²

¹TDTUOF talabasi

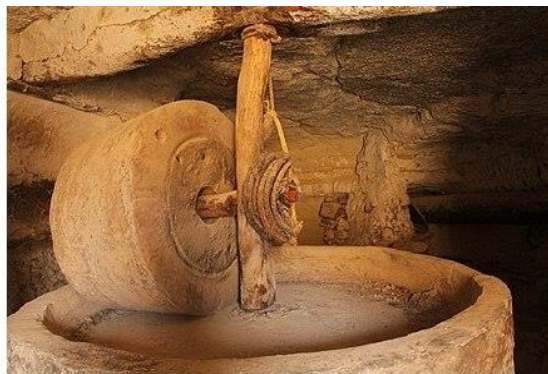
²TDTU, PhD, dotsent (v.b)

[*xusanboyevairoda754@gmail.com*](mailto:xusanboyevairoda754@gmail.com)

Tayanch tushuncha: zaytun moyi, tarixi, foydali xususiyatlari, qadimgi Misr.

Zaytun moyi – bu Yevropa zaytun mevalaridan olingan o‘simlik moyi (zaytun, lotincha: *Olea europaea*). Yog 'kislotalari tarkibiga ko‘ra, juda ko‘p miqdorda oleyk kislotalari esterlari bo‘lgan yog‘ kislotalari triglitseridlarini aralashmasidir. Uning rangi jigarrang-sariqdan

yashil-sariqgacha va yengil achchiq ta‘mga ega. Moyning kelib chiqishiga qarab erish nuqtasi +7 +10 °C.

Qadim zamonlardan beri, bu yog‘ O‘rta yer dengizi dietasining ajralmas qismi bo‘lgan. Qadim zamonlardan beri ibodatxonalar va masjidnlarni yoritishda, shuningdek, nasroniy va yahudiy marosimlarini bajarishda ishlatilgan. Rossiyada 19-asrning oxirigacha oliy navli zaytun moyi Provans, past navli zaytun moyi esa yog‘ och deb atalgan.

Dviratdagi neft zavodi

Zaytun moyining manbai – zaytun o‘simligi

Tarixi

Zaytun O'rta yer dengizining shimoli-sharqiy qismida, jumladan Kichik Osiyoda yovvoyi holda o'sadi. Daraxtni xonakilashtirish joyi va vaqti turli mamlakatlar olimlari o'rtasida uzoq davom etgan bahs-munozaralar mavzusidir. Ma'lumki, zaytun moyi ishlab chiqarish Minoan sivilizatsiyasi farovonligining mustahkam tayanchi bo'lib xizmat qilgan. Kritda topilgan zaytun moyi uchun eng qadimgi idishlar (protoamphoralar) miloddan avvalgi 4-ming yillikning o'rtalariga to'g'ri keladi.

Qadimgi Misr zaytun moyini Krit va Kan'ondan sotib olgan. Bu neft Ebla arxiv hujjatlarida (miloddan avvalgi 3-ming yillik o'rtalari) qayd etilgan. Yog'nafaqat oziq-ovqat uchun, balki terini parvarish qilish (sovun bazasi) va ibodat (moy lampalari uchun yoqilg'i) uchun ham ishlatilgan. Miloddan avvalgi 8-asrda Karfagenlik Finikiyaliklar zaytunni Ispaniya qirg'oqlariga, qadimgi yunonlar esa Italiyaga olib kelishgan. O'simlikning lotincha nomi (oleum) qadimgi yunoncha ἔλιον dan olingan.

Oliva – yunonlarning milliy daraxti Bu daraxt Afina tomonidan yaratilgan deb ishonilgan. Afina shahri, afsonaga ko'ra, bu ma'buda nomi bilan atalgan, chunki Attika aholisi Poseydon ularni yo'ldan ozdirmoqchi bo'lgan tuzli buloqdan ko'ra uning bu sovg'asini afzal ko'rishgan. Zaytun shifobaxsh xususiyatlari Gippokrat tomonidan tan olingan. Butun ellinistik dunyoning gimnaziylaridagi sportchilar bu moy bilan ishqalanishgan. Biroq, Pliniy Italiyadan neftni afzal ko'rdi.

Fransuz Per-Jozef Amoreux o'zining „Traité de l'olivier“Monpellier, kitobida zaytun daraxti tarixi va yog'ni olishning turli usullari haqida o'sha paytda to'plangan ma'lumotlarni jamlagan. Bugungi kunda Fransiya, Ispaniya, Gretsiya va boshqa O'rta er dengizi mamlakatlarida faoliyat yuritadigan ixtisoslashtirilgan muzeylar ushbu mahsulotning tarixi haqida batafsil ma'lumot beradi.

Zaytun daraxtining o'rtacha umri 500 yil, lekin ba'zi daraxtlar 1500 yil yoki undan ko'proq yashaydi. Quddusdagi Zaytun tog'idagi daraxtlarning yoshi 2000 yildan ortiq deb ishoniladi.

Sentrifugada moyini ajratish

Xom zaytun mevasi yeyilmaydi, chunki u juda achchiqdir. Bu achchiqlik faqat bir necha hafta davomida maxsus sho‘r suvda namlangandan keyin yo‘qoladi. Hatto oliy navli zaytun moyi tarkibida oleuropein mavjudligi sababli achchiq ta‘mga ega.

Zaytun moyi yashildan pishgan qora yoki binafsha ranggacha bo‘lgan turli darajadagi etuklikdagi mevalardan ishlab chiqariladi. Pishmagan zaytun moyi odatda kuchli ta‘mga ega, etuk zaytun moyining ta‘mi yumshoqroq va hosildorligi yuqori bo‘ladi. Zaytun daraxti mevasining xamiri 55% gacha yog‘ni o‘z ichiga olishi mumkin.

Tarkibi va fizik-kimyoviy parametrlari

Yog' kislotalarining tarkibi, %:

Skualen, mg/100 g 484-826

15 °C da zichlik, kg/m³ 914-929

Sinish indeksi 1.466-1.471

To‘kish nuqtasi, ° C 0 dan –6 gacha

Yod raqami 72-89

Sovunlanish raqami 185-200

Reyxert-Meisl raqami 0,2-1

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://uz.m.wikipedia.org>
2. Азизова Холида Мумин Кизи, Каттаев Нуритдин Тураевич, Бабаев Туйгун Мирзаахмедович СИНТЕЗ И ИССЛЕДОВАНИЕ ФИЗИКО-ХИМИЧЕСКИХ СВОЙСТВ НОВОГО ГРАНУЛИРОВАННОГО

СОРБЕНТА НА ОСНОВЕ АКРИЛОНИТРИЛА // Universum: химия и биология. 2021. №12-1 (90).

3. Азизова Х. М., Каттаев Н. Т., Бабаев Т. М. Синтез и структурная морфология сшитого сополимера акрилонитрила с гексагидро-1, 3, 5-триакрилилтриазином // Композиционные материалы. – 2021. – №. 2. – С. 72-76.

4. D. Kasun, M. Rifky, D. Hunupolagama, J.M Harris, K. Zokirov, K. Azizova, S. Ermat, M. Samadiy, Inorganic additives in meat production and processing, E3S Web of Conferences, 510, 01028 (2024)

5. N. Kattaev, B. Tuvgun, D. Adinaeva, M. Jumaev, K. Azizova, A new granulated sorbent based on acrylonitrile: Synthesis and physico-chemical properties, BIO Web Conferences, 95, 01043 (2024)

6. Азизова Холида Мумин Кизи, Катаев Нуритдин Тураевич, Бабаев Туйгун Мирзаахмедович ИССЛЕДОВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ИОНОВ МЕДИ (II) С НОВЫМ КОМПЛЕКСООБРАЗУЮЩИМ АНИОНИТОМ // Universum: химия и биология. 2021. №12-1 (90).

7. N. Fayzullaev, K. Rahmatov, B. Makhkamov, Z. Mukhamedbayeva, R. Eshmuratova, J. Asamov, K. Azizova, M. Rifky, Obtaining aromatic carbohydrates by catalytic aromatization of hexane with a linear structure, E3S Web of Conferences, 524, 03005 (2024)

8. Mirkhamitova Dilorom Khudaiberdievna, Azizova Kholida Mumin qizi, & Jadilova Dilnavoz Abulazizovna. (2023). Granular copolymer synthesis of acrylonitrile and hexahydro 1.3.5-triacryliltriazine and its physicochemical properties. American Journal of Engineering , Mechanics and Architecture (2993-2637), 1(8), 44–47. Retrieved from <https://grnjournal.us/index.php/AJEMA/article/view/968>

9. D.Kh. Mirkhamitova, Azizova Kh.M., D.A. Jadilova. (2023). SYNTHESIS OF CROSS-LINKED ACRYLONITRILE COPOLYMER WITH HEXAHYDRO-1,3,5-TRIACRYLYLTRIAZINE BY SUSPENSION COPOLYMERIZATION. International Multidisciplinary Journal for Research &

Development, 10(09), 171–174. Retrieved from
<https://www.ijmrd.in/index.php/imjrd/article/view/91>

10. Азизова Х. М., Бабаев Т. М., & Каттаев Н. Т. (2023). SYNTHESIS OF CROSS-LINKED COPOLYMER OF ACRYLONITRILE WITH HEXAHYDRO-1,3,5-TRIACRYLYL TRIAZINE BY SUSPENSION COPOLYMERIZATION. Intent Research Scientific Journal, 2(5), 6–11. Retrieved from <https://intentresearch.org/index.php/irsj/article/view/91>